

ДИСТАНТНЕ НАВЧАННЯ: РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. Запровадження дистантного навчання в умовах сьогодення загострило чимало протиріч, вирішення яких значно поліпшить існуючу ситуацію із запровадженням дистантного навчання як альтернативного і як основного у школах України. Встановлено, що грамотне використання дистантного навчання, сприятиме розвитку творчості педагога і учня. З цією метою доцільно організувати для педагогів навчання за програмою підвищення рівня володіння комп'ютерною грамотністю. Для успішної роботи корисним буде розробка електронних підручників, що не шкодили б зору дитини, не викликали втому і нудьгу. Доцільно враховувати досвід європейських країн, щодо освітніх послуг через мережу. Перспективами досліджень у даному напрямі може стати обґрунтування методів, прийомів і програм освіти педагогів і батьків, налагодження партнерства при запровадженні дистантного навчання.

Ключові слова: дистантне навчання, учні, педагоги, батьки, програма підготовки батьків, програма підготовки вчителів.

DISTANCE LEARNING: REALITIES AND CHALLENGES OF TODAY

Summary. The introduction of distance learning in today's conditions has exacerbated many contradictions, the solution of which will significantly improve the existing situation with the introduction of distance learning as an alternative and as the main in the schools of Ukraine. Studying the historical experience of using technical teaching aids in school will help to avoid many miscalculations in distance learning methods. It is established that the competent use of distance learning will promote the development of creativity of teachers and students. To this end, it is advisable to organize training for teachers in the program of improving computer literacy: basic programs. For successful work it will be useful to develop electronic textbooks, which would not be students' vision of the child, without using in this and boredom from learning, would not be students of the development of the musculoskeletal system. We must become a priority for newly trained teachers. It will not be superfluous to add to the improvement of distance learning of the public in terms of social assistance to low-income families, families who can not purchase technical means of education. There is a need to invite a work program to prepare parents for distance learning. It is appropriate that it be short and in a convenient format for viewing, listening. There is a need to create public and private companies that would provide additional educational services to families who are unable to solve the problems caused by the mass introduction of distance learning: pedagogical consultations, computer repairs and others. It is advisable to take into account the experience of European countries regarding educational services through the network. Prospects for research in this area may be the substantiation of methods, techniques and programs of education of teachers and parents, establishing partnerships in the implementation of distance learning, finding ways to overcome the confrontation between school and family in distance learning. Discussions on the issues of distance learning help to increase its efficiency, create a favorable background for its functioning in modern conditions.

Keywords: distance learning, students, teachers, parents, parent training program, teacher training program.

Постановка проблеми. Запровадження дистантного навчання позначилося на звичайному житті пересічної української родини. Змінилися обов'язки її членів, з'явилося більше часу на перебування у колі близьких. Що в свою чергу вимагає уваги науковців до обґрунтування форм і методів роботи з педагогічним колективом та родиною в умовах дистанційного навчання. На особливу увагу заслуговують питання підготовки вчительського колективу до дистанційного навчання, опанування педагогами офісних програм та роботи на популярних навчальних платформах, створення інтерактивних підручників для навчання. А у роботі з батьками головним завданням освіти має стати формування позитивної мотивації до навчання дитини в умовах дистанційного навчання, соціальна підтримка незахищених родин, озброєння членів родини педагогічними знаннями. Важливо пам'ятати, що дистанційне навчання як вид навчання безперечно має свої переваги і недоліки. Тому, на сучасному етапі важливо звернути увагу науковців на його недоліки

з метою удосконалення освітнього процесу, адаптації до потреб сучасного суспільства, спрямування змісту навчання гуманними цінностями. Це допоможе вирішити чимало задач не лише вітчизняної, але й світової педагогічної практики.

Аналіз останніх публікацій. Дистанційне навчання складна проблема, що вимагає історичного і багатоаспектного аналізу для розробки засад методичної роботи в цьому напрямі. Запровадження технічних засобів навчання в освітній процес загальноосвітньої школи розпочалося з кінця ХХ століття. Популярними тоді були телевізор, діапроектор, кіноустановка, діаскоп, навчальне радіо, кодоскоп, магнітофон на касетах та інші. Педагоги володіли методикою роботи з кожним з них, а їх використання у процесі виховання чи навчання схвально підтримувалося керівництвом освіти. Методика роботи з названими технічними засобами детально обґрунтована у наукових публікаціях. Серед яких доцільно виокремити роботи таких авторів: С. Величко, О. Царенко, П. Гороль, Л. Коношевського та ін.

На сьогодні комп'ютер у поєднанні з мультимедійним проектором може замінити усі раніше використовувані технічні засоби. Мультимедійний комплекс сприяє емоційності сприйняття інформації учнями, дозволяє про демонструвати об'єкти, що важко піддаються сприйманню, сприяє збільшенню малих деталей для докладнішого розгляду та зменшенню малих за потреби, забезпечує передачу інформації різними способами, дозволяє працювати учневі у доступному для нього режимі, забезпечує доступ до інформації, яка є в різних бібліотеках. Разом з позитивними, безперечно є і негативні моменти у його використанні: в переважній більшості часу це сидяча діяльність, тривалість роботи за комп'ютером вимагає напруження зору, алгоритмічність дій не формує ініціативи у школяра і педагога, що проводять більшість часу за машиною. Разом з тим, за вдалої методики, ці недоліки можуть бути використані на благо людини. Проблему подолання недоліків використання комп'ютера у освітньому процесі вивчали: Л. Макаренко, О. Чупріна, С. Клепко, І. Завадський, Т. Барболіна, М. Кирилюк, О. Тіхоміров, В. Антонюк, О. Паніманська та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Соціальна напруга, пов'язана із запровадженням дистанційного навчання вимагає уточнення питань підготовки педагога до роботи в умовах дистанційного навчання, організації освітньої роботи з батьками школяра, який навчається дистантно. На ці питання і хочемо звернути увагу в статті.

Мета статті: запропонувати альтернативні шляхи організації дистантного навчання в загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу. Концепція дистантного навчання вимагає виділення принципів: доступності інструктажу роботи з технікою і комп'ютерними програмами; інформованості учасників освітнього процесу про зміст та хід процесу навчання, виховання, взаємодії з батьками та опікунами школяра; змістовності навчального матеріалу; різноманітності методів і прийомів роботи з учнями; захищеності педагога роботою з комп'ютером; інтегрованості зусиль школи, сім'ї та громадськості в питаннях дистантної освіти; науковості у обґрунтуванні провідних засад дистантного навчання, мотивованості учасників освітнього процесу до роботи за дистантними програмами: педагогів до викладання, а учнів до здобуття освіти; принципу зростання можливостей у отриманні якісної освіти і профільного зростання. Відповідно до названих принципів наукові школи доцільно організувати у чотирьох напрямках:

Перший напрям стосується розробки наукового забезпечення для роботи з вчителями загальноосвітніх шкіл. Він має орієнтуватися на опанування педагогами комп'ютерними технологіями на рівні достатньому для організації дистанційного навчання на затверджених Міністерством освіти і науки навчальних платформах. А також цей напрям передбачає поглиблення комп'ютерної грамотності педагогів, забезпечення володіння ними комп'ютерною термінологією на рівні достатньому для пояснення учасникам освітнього процесу покрокових операцій з системою. Це сприятиме не лише підвищенню рівня

володіння педагогами комп'ютерною грамотністю, але й як підкреслює О. Тіхоміров, означатиме появу нових форм мислення, мнемонічної творчої діяльності, тобто психічних процесів людини.

Другий напрям орієнтований на оновлення змісту шкільної освіти до зручного формату для використання на платформах дистанційного навчання. Це виклад матеріалу у формі коротких конспектів, презентацій, довідок. Вони ілюстровані, добре озвучені передбачають чергування роботи з технікою і паузи для відпочинку очей учня, опорно-рухового апарату.

Третій напрям передбачає розробку програмного забезпечення, що мало б в основі опору на Інтернет як зв'язок доступний для кожної родини. Він передбачає тісну співпрацю учасників освітнього процесу, органів громадського самоврядування з метою соціального забезпечення малозабезпечених родин, надання доступу до мережі усіх соціальних груп.

Четвертий напрям орієнтований на створення умов для організації роботи педагогів у напрямі підвищення комп'ютерної грамотності батьків. Тут відповідальність лягає у першу чергу на вчителів інформатики та класних керівників. Перші мають донести доступно комп'ютерні знання для широкого загалу, а другі створити базу слухачів, яка б складалася з батьків, старшого покоління родини, якщо вони залишені по нагляду за школярем та з інших членів родини, які займаються з дітьми. Доречною буде створення сервісів кваліфікованих помічників родинам для проведення дистантного навчання. До служби доцільно включити програмістів, які б надали допомогу родинам у випадку знищення системи вірусом, учням та їхнім батькам у підготовці домашнього завдання та роботі з комп'ютером, педагогам у випадку реалізації новаторських підходів, які вимагають володіння комп'ютером на рівні вище середнього.

Розглянемо детальніше кожен із вказаних напрямів. Імпонує думка В. Антонюка, про те, що проблему комп'ютерної грамотності не потрібно розглядати дуже вузько – використовувати комп'ютер та сучасні інформаційні технології лише в одній певній сфері. Але використання комп'ютера має орієнтуватися на збагачення духовного світу учня, його успіхи у навчальній діяльності та зростання в загальному розвитку, відповідно до заданих показників. Виходячи з цього комп'ютерна грамотність орієнтована на постійне вправління у володінні комп'ютерною технікою і програмним забезпеченням, слідкування за новими можливостями техніки та шляхами їх запровадження у освітній процес [1]. У цих питаннях доцільно орієнтуватися на концептуальні рамки проекту ЮНЕСКО стандартів компетентності вчителів у використанні ІКТ (ІКТ-СКУ). Вони передбачають: розвиток потенційних здібностей людини, володіння технічною грамотністю, постійне поглиблення та створення нових знань: концепцій, програм, освітньої діяльності, ІКТ, організації і підготовки вчителів. При цьому до кожного з модулів програми нових знань мають бути забезпечені конкретні цілі і навички фахівців [2].

Організація самостійної роботи учнів із застосуванням комп'ютерної техніки може здійсню-

ватися одночасно за кількома напрямками. Тому при підвищенні фахової підготовки педагогів доцільно брати до уваги, елементи із запропонованої Н. Поляковою моделі програми дистанційного навчання. На думку науковиці, програма передбачає: розробку часткових алгоритмів розв'язання типових задач; роботу за евристичними приписами нетипових задач; запровадження нових навчальних програм; індивідуалізацію самостійних робіт для учнів відповідно до рівня їх навчальних домагань; спеціалізацію самостійної роботи з урахуванням профільності навчального закладу; підготовку тем рефератів та презентацій для учнів з окремих тематичних розділів.

Сьогодні вчителі шкіл мають можливість пройти онлайн стажування, поглибити свої знання з фахового предмету, розширити коло свого спілкування з колегами на відео конференціях та семінарах. Окрім того комп'ютерна мережа дає можливість швидкого віднаходження інформації, яка стосується навчального предмету, що веде вчитель предметник чи вчитель початкових класів.

На сьогодні у Інтернет мережі формується розуміння, того, що педагог має сам створювати різні програми. Хоча б рівні мови тегів HTML. Є можливість для кожного педагога мати свій власний сайт, та створити чи адаптувати відповідно до вимог школи електронні підручники. Важливо спрямувати професійне підвищення кваліфікації на подолання труднощів, які мають місце під час використання педагогами комп'ютерної мережі. Наприклад, хоча б тих, на які вказали в Чернівецькій області. Нами опитано 200 осіб. Серед труднощів, що виникли зі запровадженням дистанційного навчання педагоги назвали: недостатність вільного часу для підготовки до уроку за дискантною формою навчання; недостатня комп'ютерна грамотність вчителя; перевантаженість учителя інформатики; відсутність часу для вивчення усіх можливостей Інтернету; низький рівень зворотного зв'язку з учнями; відсутність мотивації учнів до навчання, звідси відволікання їх у процесі навчання на більш активні форми роботи з комп'ютером, наприклад ігри, фільми.

Весною 2020 року в Україні було організовано школи комп'ютерної грамотності для вчителів-предметників. Що стало доброю школою підвищення комп'ютерної грамотності педагогів при роботі з технологіями zoom web та навчання через гул клас. Це допомогло багатьом вчителям підвищити фаховий рівень. Але більшої уваги потребують теми, які є базою у роботі в мережі. А саме: робота з системою «Microsoft Office», створення презентацій *PowerPoint, Exel* – на всіх рівнях роботи педагога. Корисним видається володіння вчителями методикою збереження інформації у віртуальному світі: віртуальні відеокладацькі, віртуальні методичні кабінети, віртуальні індивідуальні кабінети вчителя, учня, адміністратора, електронний документообіг, зв'язок з батьками, їх інформування, електронні щоденники, електронні журнали.

Вважаємо, за доцільне постійне оновлення змісту підручників, відповідно до розвитку науки та техніки і комп'ютерної, зокрема. Не зайвим буде запровадження елементів інформати-

ки з першого класу і поглиблення комп'ютерної грамотності поступово з кожним новим роком навчання. Це сприятиме формуванню культури поведінки з технікою, виробленню етики поведінки за комп'ютером.

При доборі змісту підручників доцільно зважати і на методи викладу матеріалу. Обсяг текстів, шрифти, малюнки. На сьогодні актуальним видається наявність не лише друкованого підручника, але й його аналога в електронному варіанті. У зв'язку з інклюзивним навчанням а також є потреба в наявності окремих друкованих і електронних посібників з тем програми для дітей з інвалідністю. При виборі програми укладання підручника доцільно орієнтуватися на середнього пересічного користувача, тому що більшість родин і є такими. Вони володіють комп'ютерною технікою на рівні сучасного користувача, уміють виконати прості операції в системі.

Видається за доцільне окрім підготовки педагога до роботи з комп'ютером проводити навчання педагога і емоційним прийомам впливу на шкільну молодь. Адже часто машина не сприяє формуванню емоційності навчання, і емоційності у відносинах з різними та близькими, формує підвищену тривожність, агресію через тривале перебування у мережі, є сходинок до формування інтернет-залежності. Також потрібно зважати і на такий недолік як неврахування статусу сімей, їхньої педагогічної культури, рівня вихованості, незахищеність особистих даних здобувачів вищої освіти.

На нашу думку, родина має переваги від запровадження дистанційного навчання. В першу чергу, це можливість поєднання відпустки дорослого і канікул дитини і перетворення їх у корисне спільне проведення часу, що стимулює зближення батьків і дітей (особливо актуально для постійно зайнятих батьків); нагляд за малолітньою несамотійною дитиною, збереження спокою для батьків; економія на послугі супроводження неповнолітнього до школи; можливість для батьків поспостерегти за дитиною цілий день, поцікавитися її інтересами, настроями.

Тому корисним видається подолання проблем, пов'язаних із дистанційним навчанням шляхом запровадження підготовчих курсів для педагогів і батьків.

До програми курсів вважаємо за корисне включити два блоки інформації:

Перший – стосується підготовки та перепідготовки педагогів і батьків до роботи з комп'ютерною технікою. Важливо добирати інформацію таким чином, щоб вона максимально орієнтувалася на геолокацію регіону. Тобто враховувала рівень добробуту населення, рівень трудової зайнятості батьків та інших членів родини, кількість вільного часу, якість мережі та комп'ютерної техніки. Ці чинники дозволять розрахувати рівень навантаження на учня та визначити вимоги до нього.

Педагоги і батьки мають пройти програму навчання роботи на тій платформі, на якій ведеться онлайн навчання. Доцільно таке навчання організувати дистанційно. А у процесі здобуття знань слухачами запропонувати різні методи та форми навчання. Для того, щоб суб'єкти навчання відчували переваги і недоліки кожного методу і форми. По завершенню першого етапу має

сенс проведено анкетування. Його мета з'ясувати наскільки слухачі зрозуміли правила користування технікою, володіють нею, можуть самостійно виконувати навчальні операції. Потрібно пам'ятати, що за умов дистанційного навчання кожен зі них стає консультантом для учня. Тому має сам добре володіти програмою підготовки.

Другий блок програми орієнтований на забезпечення слухачам курсів знань з психолого-педагогічних дисциплін. Адже саме вони орієнтовані на краще пізнання внутрішнього світу вихованця, його цілей, бажань, особливостей його розвитку. Ці знання дозволять батькам чи особам, які їх замінюють зробити процес перебування дитини вдома менш травматичним для неї і відповідно для усієї родини.

На окрему увагу заслуговує необхідність виділення окремого робочого місця для учня. Батькам доцільно знати як організувати робоче місце учня відповідно до санітарно-гігієнічних вимог, прагнути досягти максимального комфорту учня у процесі виконання ним класної роботи та домашніх завдань.

Можна запропонувати батькам взяти участь у конкурсі на кращий проект для створення робочого навчального місця для дитини у період дистанційного навчання. Кращі проекти та проекти малозабезпечених родин можуть фінансуватися грошовими преміями. Це добра традиція започаткована колективом науковців на чолі з Г. Лактіоновою.

Безперечно запровадження програми вимагає чималого підготовки на різних рівнях: на рівні держави – це доручення науковців до створення проектів навчання дорослих, на рівні місцевих органів управління освітою – це сприяння у матеріальному благополуччі родин та реалізації програми на рівні родини – це виконання усіх завдань програми.

Хоча апробація запропонованої програми підготовки до дистанційного навчання не вирішить усіх проблем, які породила ця форма організації навчання, але вона значно послабить соціальну напругу, що виникла у зв'язку із запровадженням цього виду навчання.

Весною 2020 року нами було проведено анкетування жителів сільської і міської місцевості на предмет запровадження дистанційного навчання. Усього у опитуванні взяло участь 110 жителів невеличких сіл і 135 жителів міста. Усі вони мають дітей шкільного віку. Вибірку склали 55 осіб, які виховують дітей у повних родин, 80 осіб, що виховують дітей у дистантних родин, 45 осіб, які виховують дітей у неповних родин і 70 осіб, які проживають у складних сім'ях.

Матеріальний добробут опитаних сімей достатній – 70%, орієнтовно достатній – 10%, малозабезпечені – 20%. Результати відповідей респондентів на поставлені запитання розподілилися наступним чином: не підтримують дистанційне навчання – 75% опитаних, вважають необхідністю, що зумовлена існуючою ситуацією – 15%, розглядають дистантне навчання як альтернативу класно-урочному – 10%. Серед останніх найбільший відсоток 7% склали прості родини з достатнім рівнем доходів. Вони аргументували свій вибір тим, що у них є можливість більше часу приділити власній дитині, уберегти її від небажаних шкільних

впливів, сприяти культивуванню родинних цінностей. Більше того, вони навіть приємно вражені ситуацією вимушеного дистантного навчання. Щодо відповідей респондентів, яким не подобається дистанційне навчання. То основними причинами несприйняття ситуації вони називають: постійну трудову зайнятість при низькому рівні доходів, що не дає можливості правильно організувати спілкування з власними дітьми, незнання дитячої психології і відповідно погане домашнє спілкування, недостатність коштів на дороге вартісну комп'ютерну техніку і відповідно нереальність виконання учнями усіх вимог шкільного вчителя. Маленьке міське приміщення утруднює можливості проведення рухливих перерв.

Ще однією проблемою назвали батьки складність навчального матеріалу. Для подачі складних тем в електронному варіанті є доцільність їх спрощення та перероблення відповідно до можливостей техніки. Для уникнення шаблонного підходу в цій справі можливо доцільно створити серед вчителів кожного регіону конкурс на кращий електронний посібник, методичну розробку конспекту уроку та методичне забезпечення теми.

Безперечно вимагає оновлення режим дня школярів, його адаптація до умов роботи з комп'ютером. Цікавим для України видається досвід запровадження проекту: «один учень, один комп'ютер», що має місце у Австралії, Австрії, Канаді, Естонії, Ізраїлі. А також новації Франції, Гонконгу і Південної Кореї із запровадженням електронних підручників.

Можна дослухатися до О. Чупріної, яка наводить альтернативу сучасній ситуації, що склалася в Україні. Вона зазначає, що у більшості країн заходу створена розгалужена система розробки та реалізації розвивальних та навчальних програм для дошкільників і молодших школярів. Саме ці програми можуть бути альтернативою бездумним іграм із агресивним безглуздом змістом і стати базою для успішного засвоєння шкільної програми. Ось приклади навчальних і розвивальних програм: Jr. Doctor Game – комп'ютерна гра, певний аналог рольової гри у лікарню. Діти у ролі доктора допомагають героям відомих казок одужати і здобути перемогу над шкідливими бактеріями. Jr. Vet Game – аналог попередньої гри, тільки в цій дитина стає ветеринаром і лікує звірів – тигрів, жираф, пінгвінів, собак і котів. Гра розвиває логіку і дозволяє здобути певний практичний досвід по догляду за тваринами. МуABCD – комплекс програм для вивчення літер англійського алфавіту, цифр і арифметичних дій в межах двох десятків, а також музичних інструментів. Creative painter Game – гра для вивчення живопису і оволодіння початковими навичками малювання. Gagarin – дитяча комп'ютерна гра, розвиває логіку фантазію, дозволяє ознайомити з елементарними поняттями з астрономії [3]. Для України не зайвим би був цей досвід.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сьогодні докладне вивчення проблем дистанційного навчання є нагальною потребою дня. Цікавими для науки є дослідження психологів, педагогів, програмістів, соціологів. Спільна робота фахівців у цьому напрямі допоможе зняти соціальну напругу, що виникла, сприятиме формуванню інтересу до шкільного

навчання. Вважаємо за доцільне функціонування приватних і державних організацій, які б надавали допомогу батькам і педагогам, учням у процесі дистанційного навчання. Це сприятиме зменшенню соціальної напруги, значно підвищить якість дистанційного навчання, перетворить його у розвиваючий процес.

Не зайвим буде і функціонування на рівні окремих шкіл кожного регіону допоміжних про-

грам для дистанційного навчання батьків, педагогів, учнів з питань оперування дистантними методами і формами навчання.

Перспективами досліджень у цьому напрямі вважаємо поглиблене вивчення реалізації складових процесу дистантного навчання на практиці. Зокрема, вимог до педагога, ролі та значенні оцінки у освітньому процесі, перетворення навчання з наочно-ілюстративного у розвиваюче.

Список літератури:

1. Антонюк В. Комп'ютерна грамотність як складова професійної компетентності сучасного педагога. *Наукові записки. Серія : «Педагогіка»*. 2009. № 3. С. 72–75.
2. Стандарти ЮНЕСКО компетентності для учителів. Концептуальні рамки. URL: <https://uchni.com.ua/informatika/50055/index.html?page=3> (дата звернення: 21.06.2020).
3. Чуприна О.В. Аналіз зарубіжного досвіду використання мультимедійних технологій у початковій школі. URL: http://eprints.zu.edu.ua/25859/1/chuprina_o_%20article.pdf (дата звернення: 21.06.2020).

References:

1. Antoniuk, V. (2009). Kompiuterna hramotnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti suchasnoho pedahoha. *Naukovi zapysky. Serii: «Pedagogika»*, no. 3, pp.72–75.
2. Standarty YUNESKO kompetentnosti dlia uchyteliv. Kontseptualni ramky [UNESCO standards of competence for teachers. Conceptual framework]. Available at: <https://uchni.com.ua/informatika/50055/index.html?page=3> (accessed: 21.06.2020).
3. Chuprina, O.V. Analiz zarubizhnoho dosvidu vykorystannia multymediinykh tekhnolohii u pochatkovii shkoli [Analysis of foreign experience in the use of multimedia technologies in primary school]. Available: http://eprints.zu.edu.ua/25859/1/chuprina_o_%20article.pdf (accessed: 21.06.2020).